

Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства

Євген Суп*

* Канд. юрид. наук, докторант ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6912-2157>, e-mail: s.ye.7170@gmail.com

DOI: 10.32353/khrife.3.2025.04 УДК [343.36:343.98](477)

Надійшло 15.08.2025 / Рецензовано 21.08.2025 / Прийнято до друку 24.09.2025 /
Доступно онлайн 30.09.2025

Мета статті — окреслити особливості предмета доказування та обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства. Поставлену мету реалізовано завдяки застосуванню низки загальних і спеціальних методів наукового пізнання, що забезпечило комплексний і міждисциплінарний характер дослідження. Визначено, що предмет доказування у справах цієї категорії має багаторівневу структуру, яка охоплює як загальні для всіх кримінальних проваджень обставини, так і специфічні ознаки, пов'язані з особливим статусом правопорушника. Виявлено, що до обов'язкових елементів предмета доказування належить з'ясування меж повноважень професійного учасника судочинства та способів їх застосування у протиправних цілях. Підтверджено, що провідним чинником ефективності доказування є деталізація способів учинення кримінального правопорушення та конкретизація їхньої слідової картини. Узагальнено, що визначення обставин у цих справах потребує інтеграції положень кримінального та кримінального процесуального права, а також урахування специфіки судової практики. Констатовано, що результати дослідження стануть у пригоді для вдосконалення криміналістичних методик розслідування злочинів проти правосуддя

та підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини під час здійснення судочинства. Сформовано перелік обставин, які становлять обов'язковий предмет доказування і які підлягають з'ясуванню під час розслідування. Останні конкретизовано в контексті окремих груп, що охоплюють кримінальні правопорушення досліджуваного виду.

Ключові слова: судочинство; учасник правосуддя; предмет доказування; склад кримінального правопорушення; досудове розслідування.

Постановка наукової проблеми

Забезпечення незалежності, об'єктивності й неупередженості судової влади — визначальна ознака фундаментальних пріоритетів правової, демократичної та соціальної держави. Саме судді у взаємодії з іншими учасниками судового процесу покликані реалізовувати засади законності, справедливості й верховенства права. Водночас сучасна правова дійсність свідчить, що вимоги закону порушують навіть ті суб'єкти, які, відповідно до ст. 19 Конституції України¹, зобов'язані діяти винятково в межах і у спосіб, визначені законодавством. З огляду на підвищену суспільну небезпечність таких дій, певну частину законодавець визнав кримінально-караними. Попри серйозність злочинів, що їх учиняють професійні учасники судочинства, у науковому дискурсі вони до сьогодні залишаються недостатньо розробленими.

Зважаючи на зазначене вище, уважаємо за потрібне зупинитися на дослідженні тих обставин, які підлягають з'ясуванню та доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства.

Мета статті

Окреслити особливості предмета доказування й обставин, що підлягають з'ясуванню та доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства.

Методи дослідження

Методологічний апарат дослідження сформовано з урахуванням мети й завдань наукової роботи та представлено комплексом загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Їх поєднання допомогло не лише теоретично осмислити проблематику, а й виробити практично орієнтовані висновки й рекомендації для підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень у сфері правосуддя, учинених професійними учасниками судочинства.

Першорядне значення мали методи аналізу та синтезу, що допомогло розкласти складний феномен кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства, на окремі структурні компоненти, як-от: суб'єкт злочину (слідчий, прокурор, суддя, працівник оперативного підрозділу);

1 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.08.2025).

специфіка його процесуальних повноважень; способи скоєння злочину; мотиви й мета; застосовані засоби (процесуальні інструменти, підроблені документи, тиск на учасників процесу тощо). Завдяки синтезу ці елементи інтегровано в єдину систему, що відображає перелік обставин, які підлягають доказуванню та з'ясуванню в кримінальному провадженні.

Важливу роль відіграли індукція та дедукція. На підставі аналізу конкретних матеріалів і положень сформульовано узагальнені положення щодо особливостей протиправної поведінки спеціальних суб'єктів, їхньої мотиваційної сфери й типових схем приховування злочинної діяльності як змістовних компонентів предмета доказування.

Для комплексного аналізу застосовано системно-структурний метод, що дав змогу розглядати особу правопорушника як складову ширшого механізму кримінально-протиправної діяльності. Це сприяло виявленню взаємозв'язку між професійними функціями суб'єкта, способом скоєння злочину, використанням ним службових ресурсів і наслідками для правосуддя.

Особливу роль у дослідженні відіграє формально-юридичний метод, за допомогою якого проаналізовано положення Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Це дало змогу визначити юридичні межі відповідальності спеціальних суб'єктів.

Логічну цілісність теоретичним положенням надав логіко-юридичний метод, завдяки якому вибудовано внутрішньо узгоджену систему аргументів

щодо доцільності виокремлення криміналістично значущих ознак, характерних саме для злочинів проти правосуддя, учинених його професійними учасниками.

Усі зазначені методи застосовано у взаємодії, що забезпечило комплексність і міждисциплінарність підходу до вивчення досліджуваної проблематики. Їх інтеграція сприяла отриманню достовірних результатів, що мають не лише теоретичне значення, а й практичну цінність для вдосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії, оскільки саме обставини, які підлягають з'ясуванню в чинній доктрині криміналістики, є її обов'язковим структурним елементом.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Будь-яка криміналістична методика ґрунтується на певному інформаційному базисі, який є впорядкованою системою узагальнених відомостей про головні елементи механізму злочинної діяльності. У криміналістичній науці ці узагальнені дані концептуально втілено у формі криміналістичної характеристики. Водночас, вирішуючи питання про доцільність її виокремлення як самостійного елемента у структурі окремої криміналістичної методики розслідування, науковці зосереджували увагу на співвідношенні криміналістичної характеристики з обставинами, що підлягають з'ясуванню під час розслідування. Ці питання стали предметом дослідження В. Гусевої ², В. Журавля ³,

2 Гусева В. О. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 97–103. DOI: 10.32631/pb.2021.2.12 (дата звернення: 05.08.2025).

3 Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 12–20. URL: <https://surl.li/pdogbg> (дата звернення: 06.08.2025).

В. Колеснікова ⁴, О. Пчеліної ⁵, О. Федосової ⁶ та багатьох інших.

Сьогодні вчені майже однотайно погоджуються, що і криміналістична характеристика, і обставини, що підлягають з'ясуванню, мають посідати самостійне місце в структурі будь-якої видової методики або методики вищого рівня узагальнення, тому ця проблематика потребує ретельного дослідження (зокрема, з урахуванням специфіки розглядуваної групи кримінальних правопорушень).

У науковій літературі зосереджено увагу на вивченні ще й предмета доказування, який зазвичай ототожнюють із переліком обставин, передбаченим ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України ⁷ (далі — *КПК України*). У теорії кримінального процесу значну увагу цьому питанню приділяли В. Вапнярчук ⁸, О. Старенький ⁹, С. Стахівський ¹⁰ та ін. Попри ґрунтовні напрацювання, поза увагою залишилися кримінальні правопорушення, учинені

професійними учасниками правосуддя, що й актуалізує потребу їх дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження

Чинна доктрина кримінального процесуального права покладає обов'язок доказування на сторону обвинувачення. Завданням доказування у кримінальному провадженні є з'ясування істини, яку слід розуміти як сформоване в передбаченій законом процедурі достовірне й узгоджене знання про обставини, що мають доказове значення, або знання, яке набуло статусу істини за взаємною згодою сторін. Зважаючи на те, що сприйняття об'єктивної дійсності завжди має індивідуальний характер, а також спираючись на когнітивну концепцію, відповідно до якої людина не лише відображає реальність, а й активно конструє її, розуміння істини кожним учасником процесу неминуче має

- 4 Колесніков В. В. Обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні при розслідуванні злочинів, пов'язаних із пожежами. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 84–90. DOI: 10.32353/khrife.2016.10 (дата звернення: 05.08.2025).
- 5 Пчеліна О. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 187–190. DOI: 10.32837/pyuv.v0i2(31).590 (дата звернення: 05.08.2025).
- 6 Федосова О. В. Обставини, які підлягають встановленню у ході розслідування корисливо-насиленницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 305–313. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_1_42 (дата звернення: 04.08.2025).
- 7 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2025).
- 8 Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 509 с. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15838> (дата звернення: 04.08.2025).
- 9 Старенький О. С. Щодо визначення поняття меж доказування в кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 1 (9). 12 с. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sosvvp.pdf> (дата звернення: 04.08.2025).
- 10 Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ, 2005. 272 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/STAXIVSKIY_2005.pdf (дата звернення: 06.08.2025).

суб'єктивний відтінок ¹¹. Саме тому законодавець деталізував обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, поміж яких:

- 1) факт учинення кримінального правопорушення (зокрема, час, місце, спосіб та інші умови його вчинення);
- 2) наявність вини обвинуваченого у скоєнні правопорушення, а також форма вини, мотиви й мета його дій;
- 3) характер і розмір шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, із одночасним визначенням процесуальних витрат;
- 4) чинники, що впливають на ступінь тяжкості злочину, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують або пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або створюють підстави для закриття провадження;
- 5) умови, які обґрунтовують можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності або від відбуття покарання;
- 6) дані, що підтверджують походження грошей, цінностей та іншого майна, що підлягають спеціальній конфіскації (зокрема, якщо їх отримано внаслідок кримінального правопорушення або вони є доходами від такого майна); якщо їх призначали або застосовували для схиляння до злочину, фінансування або матеріального

забезпечення злочинної діяльності, виплати винагороди за її скоєння; якщо вони становлять предмет кримінального правопорушення (зокрема, пов'язаного з незаконним обігом майна) або їх виготовили, пристосовували чи використали як засоби або знаряддя його вчинення та ін. ¹²

Відповідно до визначення, закріпленого у ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), «кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення» ¹³. Отже, обов'язково підлягають з'ясуванню та доказуванню ще й об'єкт та об'єктивний бік кримінального правопорушення, суб'єкт і суб'єктивний бік кримінального правопорушення. Обставини вчинення кримінального правопорушення, відповідно до ст. 91 КПК України, підлягають доказуванню, а їх остаточне з'ясування відбувається винятково на підставі вироку суду (ст. 374 КПК України). Подія кримінального правопорушення (як одна з головних обставин) також потребує доказування (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України) та оцінювання судом із подальшим закріпленням у вирoku (ст. 374 КПК України) ¹⁴. Саме тому доведеним факт учинення кримінального правопорушення слід уважати лише на підставі вироку суду, який набув законної сили. Як слушно зазначає В. Попелюшко, процесуальне законодавство потребує докладного

11 Вапнярчук В. В. Зазнач. твір. С. 12. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15838> (дата звернення: 04.08.2025).

12 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

13 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

14 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

з'ясування події злочину включно з її кримінально-правовими ознаками. Це означає, що визначення часу, місця, способу вчинення діяння та інших обставин має бути настільки конкретним, щоби подію можна було достовірно відрізнити від будь-яких інших. Така деталізація забезпечує правильність формулювання обвинувачення, окреслює межі судового розгляду, створює умови для перевірки доводів сторін і, зрештою, гарантує право обвинуваченого на захист. З'ясування істини можливе лише за умови нерозривної взаємодії матеріального і процесуального права: фактичні обставини досліджують крізь призму вимог процесуального доказування та кримінально-правової кваліфікації. До того ж доказування і кваліфікація — різні стадії: спершу потрібно визначити й довести сам факт події, а вже після цього давати їй правову оцінку. Таке регламентування є гарантією досягнення об'єктивної істини у справі: винних осіб притягають до відповідальності, невинних — виправдовують, а провадження законно закривають¹⁵.

Окреслені обставини (передбачені КПК України та КК України) підлягають обов'язковому доказуванню, а тому їх називають *предметом доказування*. Предмет доказування є базовою категорією кримінального процесуального доказування й охоплює коло обставин, які потрібно визначити у кримінально-

му провадженні для його правильного вирішення. Він містить не лише обставини, прямо передбачені ч. 1 ст. 91 КПК України¹⁶, а й інші важливі для конкретної справи факти, які уточнюють (залежно від характеру кримінального правопорушення) з урахуванням положень КК України¹⁷.

Попри те, що предмет доказування — категорія суто процесуальна, інколи вона трапляється і в криміналістичних дослідженнях. Водночас у криміналістиці традиційно послуговуються категорією *обставини, що підлягають з'ясуванню*.

Обставини, які необхідно з'ясувати у кримінальному провадженні, мають провідне значення для формування криміналістичної методики розслідування, оскільки саме вони обумовлюють послідовність і зміст діяльності уповноважених осіб, спрямованої на отримання доказів, що відповідають вимогам достовірності, достатності, допустимості й належності¹⁸. Уважаємо, що ця категорія є ширшою, аніж предмет доказування.

У кримінальних правопорушеннях, учинених професійними учасниками правосуддя, можна виокремити три основні групи: базові, споріднені та супутні.

Базові кримінальні правопорушення є основою протиправної діяльності, оскільки визначають головний напрям злочинної поведінки окремої особи або

15 Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі : монографія. Київ, 2005. 232 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POPELUSHKO_2005.pdf (дата звернення: 05.08.2025).

16 Кримінальний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

17 Коломієць К. Доктринальні підходи до визначення поняття «предмет доказування» у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3—4. С. 193—201. DOI: [10.17721/2413-5372.2022.3-4/192-200](https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/192-200) (дата звернення: 05.08.2025).

18 Попов В. Особливості обставин, що підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із утручанням у діяльність представників органів державної влади. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2025. Вип. 1 (38). С. 50—65. DOI: [10.32353/khrife.1.2025.04](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2025.04) (дата звернення: 05.08.2025).

групи. Хоча більшість із них належить до категорії проступків або нетяжких злочинів, вони істотно впливають на стабільність правової системи. Із-поміж таких діянь: невиконання судових рішень, завідомо неправдиве повідомлення про злочин, уведення в оману суду, ухилення від покарання, порушення правил адміністративного нагляду тощо. Їх об'єднує поширеність і спрямованість на перешкодження реалізації мети правосуддя, зокрема з'ясування об'єктивної істини й виконання рішень суду.

Споріднені правопорушення не мають такого вирішального значення, як базові, проте вони істотно ускладнюють функціонування правосуддя. Ідеться про відмову свідка або експерта від виконання процесуальних обов'язків, перешкодження їхній явці, незаконні дії з арештованим або конфіскованим майном, ухилення від покарання або адміністративних стягнень, утечу з місць позбавлення волі або спеціальних закладів, приховування злочину тощо. Попри меншу поширеність, вони також спрямовані завадити досягненню істини у справі, створюють додаткові перешкоди для реалізації судових рішень і на них слід зважати в криміналістичних методиках.

Супутні правопорушення характеризуються більшою мірою агресивного впливу на головних учасників правосуддя. Із-поміж них: утручання в діяльність суддів, захисників або представників, погрози або насильство щодо них, умисне знищення їхнього майна, посягання на життя у зв'язку з професійною діяльністю. Такі діяння підривають незалежність судової влади та право на захист, а тому становлять значну суспільну не-

безпеку. До особливої групи належать правопорушення, що їх учиняють самі професійні учасники судочинства: незаконні затримання, притягнення завідомо невинних, порушення права на захист, примушування до свідчень, постановлення неправосудних рішень, незаконне втручання в автоматизовані системи, розголошення таємниці досудового розслідування тощо. Вони є найбільш небезпечними, оскільки їх здійснюють спеціальні суб'єкти, які мають високий рівень юридичної підготовки та здатні приховати власні протиправні дії¹⁹. Спільним для всіх груп є спрямованість на підрив принципів правосуддя, порушення гарантій з'ясування істини, зниження довіри до судової системи.

Зважаючи на масштабність досліджуваних різновидів кримінальних правопорушень, ми виокремили обставини, що підлягають доказуванню та з'ясуванню (з урахуванням наведених груп).

У криміналістиці існують різні підходи до класифікації обставин, що підлягають з'ясуванню. Одні дослідники пропонують групувати їх відповідно до складу злочину (подія, суб'єкт, об'єкт, вина, мотив, наслідки), інші — за значенням для процесуального рішення (обставини, що характеризують подію, особу правопорушника, і чинники, що впливають на ухвалення рішень). Ураховуючи особливості кримінальних правопорушень, які вчиняють професійні учасники судочинства, доцільним є синергетичний підхід: поєднання структури складу злочину з процесуальними вимогами предмета доказування (ст. 91 КПК України)²⁰.

19 Суп Є. Підходи до криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. № 2 (10). С. 138—145. DOI: 10.32353/acfs.10.2024.11 (дата звернення: 05.08.2025).

20 Кримінальний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

До обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, учиненого професійним учасником судочинства, належать:

- 1) особа потерпілого (громадянин, учасник судового процесу, інша особа, права якої порушено незаконними діями професійного учасника судочинства);
- 2) правовий статус винного (суддя, прокурор, слідчий, дізнавач, адвокат), підтверджений відповідними документами, його функційні обов'язки та інші складові правового статусу, зумовленого посадою;
- 3) подія кримінального правопорушення (час, місце, обстановка й інші умови вчинення, спосіб і засоби реалізації протиправного умислу);
- 4) спосіб учинення кримінального правопорушення, який може полягати в ухваленні завідомо неправосудного рішення, примушуванні до надання неправдивих показань, незаконному затриманні або арешті, порушенні права на захист, розголошенні таємниці досудового розслідування тощо;
- 5) форма вини, мотив і мета (зазвичай прямий умисел, пов'язаний із прагненням досягти особистої вигоди, уникнути відповідальності, захистити інтереси інших осіб або вплинути на результати судового розгляду);
- 6) вид і форма настання суспільно небезпечних наслідків (порушення права на справедливий суд, завдання шкоди потерпілому, підризу авторитету правосуддя, матеріальні або моральні збитки тощо);
- 7) співучасники та їхні ролі, якщо правопорушення вчинене у змові кількох осіб;

- 8) обставини, що пом'якшують або обтяжують вину, підстави для звільнення від відповідальності або закриття провадження. Їх ми вважаємо за потрібне визначити як обов'язковий предмет доказування.

Особливістю цієї групи кримінальних правопорушень є те, що її суб'єкти мають професійні повноваження. Вони здатні скористатися службовим становищем і знанням кримінального та кримінального процесуального права для підробки або фальсифікації доказів, маніпулювання процесуальними строками, перешкоджання реалізації права на захист тощо.

Деталізуємо наведений вище перелік та окреслимо обставини, які можуть мати важливе значення для розслідування і які мають стати складовими методиками розслідування:

- 1) правовий статус суб'єкта — підтвердження повноважень особи як судді, прокурора, слідчого, дізнавача або адвоката, а також визначення їхньої процесуальної ролі в конкретному кримінальному провадженні;
- 2) форма та спосіб незаконних дій:
 - у разі незаконного затримання — процесуальна форма його проведення та конкретні порушення вимог КПК України;
 - під час примушування до давання показань — характер психологічного або фізичного впливу, зміст неправомірних вимог, форма примусу (погрози, шантаж, насильство);
 - притягнення завідомо невинного — дії службової особи, спрямовані на складання або вручення повідомлення про підозру; винесення постанови про обвинувачення; інші документи, які засвідчують протиправність дій;

- порушення права на захист — недопущення адвоката, затягування справи за його участі, створення перешкод у спілкуванні із підзахисним, застосування підроблених документів тощо;
 - 3) характер застосованих засобів впливу — застосування фальсифікованих документів, погроз, шантажу, методів психологічного тиску, введення в оману тощо;
 - 4) мотиви й мета — особисті або професійні інтереси, корисливі мотиви, прагнення помсти, виконання злочинних наказів як спроба виправдати довіру керівництва;
 - 5) предмет злочинного посягання — офіційні процесуальні документи, записи в системі документообігу суду, інформація про сторони справи, рух процесуальних документів, відомості про суддю, який розглядає справу, а також програмне забезпечення автоматизованої системи;
 - 6) способи втручання в автоматизовані системи правосуддя:
 - унесення недостовірних або фальсифікованих відомостей;
 - несвоєчасне внесення інформації з умисним порушенням строків;
 - несанкціоновані дії з інформацією (виправлення, знищення, блокування доступу);
 - інші форми неправомірного доступу або впливу на функціонування системи;
 - 7) наслідки кримінального правопорушення — порушення прав сторін процесу, завдання шкоди потерпілому (матеріальної або моральної), підрив авторитету судової влади, блокування роботи суду або перекручування статистичних даних;
 - 8) обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення — недосконалість механізмів контролю за діями професійних учасників судочинства, відсутність належного захисту автоматизованих систем, корпоративна солідарність між працівниками правосуддя;
 - 9) співучасники — інші службові особи або технічні працівники судових органів, які могли сприяти незаконному втручання (наприклад, надання доступу до системи або повідомлення пароля від неї);
 - 10) форма вини — переважно прямий умисел, спрямований на досягнення конкретної протиправної мети (ухвалення неправосудного рішення, фальсифікація доказів, блокування роботи системи);
 - 11) співучасники та їхні ролі, якщо правопорушення вчинене за змовою кількох осіб;
 - 12) обставини, що пом'якшують або обтяжують вину, підстави для звільнення від відповідальності або закриття провадження;
 - 13) причини й умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення (слабкий контроль, корумпованість або низький рівень правової культури окремих представників правоохоронних органів чи працівників органів правосуддя тощо).
- Наведений перелік обставин можна вважати таким, що відповідає категорії *обставини, які підлягають з'ясуванню під час розслідування*.
- До обставин, що підлягають з'ясуванню у справах про споріднені правопорушення проти правосуддя, належать:
- 1) подія правопорушення:
 - невиконання або неналежне виконання процесуального обов'язку (відмова свідка від показань,

- експерта — від висновку, пере-
кладача — від перекладу тощо);
- перешкоджання явці свідка, по-
терпілого або експерта (час, міс-
це, спосіб, форми тиску);
 - незаконні дії з майном, що пе-
ребувало під арештом, у заставі,
під конфіскацією або описом;
 - утеча з місця позбавлення волі,
арешту або спеціального ліку-
вального закладу;
 - дії, спрямовані на приховування
злочину або його слідів;
- 2) спосіб учинення:
- характер відмови (усна, письмо-
ва, демонстративна поведінка
в суді або під час слідчої дії);
 - способи перешкоджання явці
(фізичне блокування, погрози,
підкуп, уведення в оману, викра-
дення);
 - незаконні дії із майном (відчу-
ження, знищення, приховуван-
ня, незаконне користування або
передавання іншим особам);
 - умови втечі (підготовка, звер-
нення за сторонньою допомо-
гою, підроблення документів,
наси́льство або обман);
 - засоби приховування злочину
(ліквідація речових доказів, при-
ховування інформації, недоне-
сення про відомий злочин);
- 3) суб'єкт правопорушення:
- свідок, експерт, потерпілий, пі-
дозрюваний, обвинувачений або
засуджений;
 - особи, які сприяли вчиненню
(наприклад, у разі втечі — спів-
учасники, що надали транспорт
або документи);
 - службові особи, відповідальні за
зберігання арештованого майна;
- 4) мотиви й мета:
- уникнення кримінальної або ад-
міністративної відповідальності;
 - корисливі інтереси (незакон-
не користування арештованим
майном);
 - бажання допомогти іншій особі
уникнути відповідальності;
 - прагнення приховати інші,
більш тяжкі злочини;
- 5) суспільно небезпечні наслідки:
- перешкоджання з'ясуванню іс-
тини у кримінальному прова-
дженні;
 - ускладнення або зрив судового
розгляду;
 - матеріальні збитки (утрата або
пошкодження арештованого
майна);
 - суспільна небезпека у вигляді
підриву авторитету правосуддя;
- 6) обставини, що сприяли вчинен-
ню:
- прогалини в законодавстві;
 - недостатній нагляд у місцях по-
збавлення волі або спеціальних
закладах;
 - неналежне забезпечення збере-
ження арештованого або конфіс-
кованого майна;
 - корпоративні зв'язки або змова
між учасниками провадження.
- Під час розслідування супутніх кри-
мінальних правопорушень, окрім за-
значених вище обставин, підлягають
з'ясуванню також ті, що є предметом
доказування у злочинах проти жит-
тя та здоров'я особи (час, місце, спосіб
і засоби посягання, мотиви, наслідки,
суб'єкт і співучасники). Особливу увагу
слід приділити налагодженню профе-
сійного зв'язку між потерпілим та його
службовою діяльністю, оскільки саме ця
ознака зумовлює специфіку кваліфікації
такого злочину, як посягання на право-
суддя.
- У разі посягання на майно представ-
ників органів правосуддя підлягають
з'ясуванню також обставини, визначені

для некваліфікованого пошкодження або знищення майна — кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194 КК України (спосіб знищення або пошкодження, вид і вартість майна, наслідки для потерпілого, а також мотиви діяння, якщо вони прямо пов'язані з його професійною діяльністю)²¹.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з утручанням у діяльність суддів, захисників або представників особи, необхідно з'ясувати додаткові обставини, які характеризують не лише сам факт впливу, а й його спрямованість, форми та наслідки. Зокрема, з'ясуванню підлягають:

- форма втручання (умовляння, погрози, шантаж, публічний тиск, користування медіа або соціальними мережами для дискредитації);
- зміст незаконних вимог (наприклад, ухвалення певного рішення, відмова від виконання професійних обов'язків, зміна процесуальної позиції у справі);
- характер насильницьких дій або погроз, їхня інтенсивність, спрямованість і сприйняття потерпілим;
- зв'язок між діянням і професійною діяльністю потерпілого (чи безпосередньо пов'язані вимоги або погрози з виконанням ним обов'язків судді, захисника або представника особи).

Отже, під час розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя, учинених професійними учасниками судочинства, необхідно досліджувати не лише традиційні елементи предмета доказування, а й специфічні обставини, пов'язані зі способами впливу, предметом посягання (офіційні до-

кументи, інформаційні системи), характером мотивів і професійним статусом суб'єкта. Це дає змогу побудувати комплексну програму розслідування та забезпечує практичну ефективність методики розслідування.

Визначення і систематизація обставин у справах цієї категорії забезпечує не лише повноту та об'єктивність розслідування, а й створює умови для розроблення методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності протидії злочинам проти правосуддя, учиненим професійними учасниками судочинства.

Висновки

Проведене дослідження дає змогу зробити низку важливих узагальнень.

По-перше, ефективність розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя, учинених професійними учасниками судочинства, безпосередньо залежить від чіткого визначення та систематизації обставин, які підлягають доказуванню.

По-друге, у структурі криміналістичної методики важливе місце мають посідати не лише традиційні елементи предмета доказування, закріплені у ст. 91 КПК України та обумовлені складом конкретного кримінального правопорушення, а й специфічні ознаки, характерні для кримінальних правопорушень цієї категорії: професійний статус суб'єкта, характер його службових повноважень, спосіб і форма незаконних дій, застосовані засоби впливу, мотиви і мета, наслідки для потерпілих і системи правосуддя загалом.

По-третє, системний аналіз нормативних і наукових джерел демонструє, що базові, споріднені й супутні

21 Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

кримінальні правопорушення мають різний ступінь впливу на функціонування правосуддя, однак об'єднані спільною метою — перешкоджанням реалізації принципів законності та справедливості. Водночас злочини, учинені професійними учасниками судочинства, є найбільш небезпечними, оскільки поєднують високий рівень правової обізнаності з можливістю застосування службових повноважень для приховування слідів злочину.

По-четверте, з'ясування зазначених обставин забезпечує повноту й об'єктивність досудового розслідування, створює умови для правильної кримінально-правової кваліфікації діянь і гарантує дотримання прав усіх учасників кримінального провадження. Окрім того, воно формує наукове підґрунтя для розроблення сучасних криміналістичних методик, що враховують специфіку цієї групи злочинів. Це сприятиме підвищенню ефективності діяльності органів досудового розслідування та суду, а також зміцненню авторитету правосуддя загалом.

**Circumstances to be Clarified
During Investigation
of Criminal Offenses
Committed by Professional Participants
in Legal Proceedings**

Yevhen Sup

This article purpose is to outline proof topic specifics o and circumstances that are subject to clarification during investigation of criminal offenses committed by professional participants in the legal proceedings. The goal was achieved through the use of a number of general and special methods of scientific knowledge, which ensured the comprehensive and interdisciplinary nature of the study. It was determined that topic proof in

cases of this category has a multi-level structure, which includes both circumstances common to all criminal proceedings and specific specifics associated with the special status of the offender. It was found that the mandatory elements of the topic proof include clarification of the limits of the powers of a professional participant in the legal proceedings and methods of their application for unlawful purposes. It was confirmed that the leading factor in the effectiveness of evidence is the detailing of the methods of committing a criminal offense and specification of their trace picture. It is summarized that determining the circumstances in these cases requires the integration of provisions of criminal and criminal procedural law, as well as taking into account the specifics of judicial practice. It is stated that the results of the study will be useful for improving forensic methods of investigating crimes against justice and increasing the level of ensuring human rights and freedoms during legal proceedings. A list of circumstances that constitute a mandatory topic proof and that are subject to clarification during the investigation has been formed. The latter are specified in the context of individual groups that cover criminal offenses of the type under research.

Keywords: legal proceedings; participant of justice; topic proof; criminal offense composition; pre-trial investigation.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

**Відмова
від відповідальності**

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автор зробив свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Husieva, V. O. (2021). *Obstavyyny, shcho pidlihaiut z'iasuvanniu pid chas rozsliduvannia vtruchannia v diialnist pratsivnyka pravookhoronnoho orhanu* [Circumstances to be Clarified under the Investigation of Interference into Law Enforcement Officer's Activity]. *Pravo i bezpeka*. № 2 (81). DOI: 10.32631/pb.2021.2.12 [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2010). *Obstavyyny, shcho pidlihaiut z'iasuvanniu, u strukturi kryminalistychnoi metodyky* [Circumstances to be clarified in the structure of forensic methodology]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 10. URL: <https://surl.li/pdogbg> [in Ukrainian].
- Kolesnikov, V. V. (2016). *Obstavyyny, yaki pidlihaiut dokazuvanniu v kryminalnomu provadzhenni pry rozsliduvanni zlochyniv, pov'iazanykh iz pozhezhamy* [Circumstances Subjected to Proof in Criminal Proceedings in the Investigation of Crimes Connected with Fires]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. 2016. Vyp. 16. DOI: 10.32353/khrife.2016.10 [in Ukrainian].
- Pchelina, O. V. (2020). *Obstavyyny, shcho pidlihaiut z'iasuvanniu pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, i yikhnie mistse u strukturi okremoi kryminalistychnoi metodyky* [Circumstances to be clarified during the investigation of criminal offenses and their place in the structure of a separate forensic methodology]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 2 (31). DOI: 10.32837/pyuv.v0i2(31).590 [in Ukrainian].
- Fedosova, O. V. (2014). *Obstavyyny, yaki pidlihaiut vstanovlenniu u khodi rozsliduvannia koryslyvo-nasylnytskykh zlochyniv, shcho vchyniautsia nepovnolitnymy* [Circumstances to be set up during the investigation of selfish-violent crimes committed by minors]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_1_42 [in Ukrainian].
- Vapniarchuk, V. V. (2018). *Teoretychni osnovy kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia* [Theoretical foundations of criminal procedural proof] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15838> [in Ukrainian].
- Starenkyi, O. S. (2014). *Shchodo vyznachennia poniattia mezh dokazuvannia v kryminalnomu provadzhenni* [Regarding the definition of the limits of proof in criminal proceedings]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Pravo»*. № 1 (9). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sosvvp.pdf> [in Ukrainian].
- Stakhivskyi, S. M. (2005). *Teoriia i praktyka kryminalno-protsesualnoho dokazuvannia* [Theory and practice of criminal procedural proof] : monohrafiia. Kyiv. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/STAXIVSKIY_2005.pdf [in Ukrainian].
- Popeliushko, V. O. (2005). *Predmet zakhystu ta yoho dokazuvannia v kryminalnii spravi* [Subject of protection and its proof in a criminal case] : monohrafiia. Kyiv. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POPELUSHKO_2005.pdf [in Ukrainian].
- Kolomiiets, K. (2022). *Doktrynalni pidkhody do vyznachennia poniattia «predmet dokazuvannia» u kryminalnomu provadzhenni* [Doctrine Approaches to Defining the Concept of «Subject of Proof» in Criminal Proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 3—4. DOI: 10.17721/2413-5372.2022.3-4/192-200 [in Ukrainian].
- Popov, V. (2025). *Peculiarities of circumstances to be established during investigation of criminal offenses related to interference*

with activities of representatives of public authorities. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 38 (1). DOI: [10.32353/khrife.1.2025.04](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2025.04).

Sup, Ye. Yu. (2024). Pidkhody do kryminalistychnoi klasyfikatsii kryminalnykh

pravoporushen proty pravosuddia [Approaches to Forensic Classification of Criminal Offences Against Justice]. *Arkhiv kryminolohii ta sudovykh nauk*. № 2 (10). DOI: [10.32353/acfs.10.2024.11](https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.11) [in Ukrainian].

Суп, Є. (2025). Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками судочинства. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (40). С. 43—56. DOI: [10.32353/khrife.3.2025.04](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.04).